

FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. (5/10) – IKA

PAPINSKA VIZIJA DRUŠTVENE PRAVDE - PREGLED VAŽNIH ENCIKLIKA OD NASLJEDNIKA PAPE LAVA XIII. DO PAPE LAVA XIV. Kada je papa Lav XIII. 1891. godine objavio encikliku „Rerum novarum“, otvorio je novo poglavlje u povijesti Katoličke Crkve – sustavno bavljenje socijalnim pitanjem.

Do tada je Crkva na izazove uglavnom odgovarala pastoralno ili u okviru općih moralnih načela, no industrijska revolucija i pojava radničkog pitanja zahtijevali su jasnu, artikuliranu i službenu riječ.

Od toga trenutka socijalni nauk Crkve postaje trajna sastavnica papinskog učiteljstva, a enciklike njegov glavni oblik izražavanja. Kroz desetljeća one su postajale svojevrsni „svjetionici“ u burnim društvenim i političkim vremenima.

Dakle, enciklika je službeno papinsko pismo ili okružnica upućena biskupima Katoličke Crkve, a posredno i svim vjernicima, pa i ljudima dobre volje. Riječ potječe iz grčkog jezika (enkyklios = kružan, opći), a u Crkvi označava najviši oblik papinskog učiteljstva poslije apostolske konstitucije.

To je dokument u kojem papa iznosi svoju naučiteljsku poruku o nekoj važnoj temi: vjeri, moralu, društvu, socijalnim pitanjima, miru, ekologiji, kulturi i dr.



FOTO: Pinterest / Papa Lav XIII. – Otac socijalnog nauka Crkve; obrana radničkih prava, pravedne plaće i uloge države

Enciklika ima obvezujuću snagu za biskupe i vjernike, iako se ne ubraja u dogmatske definicije nepogrešivosti. Najčešće se piše na latinskom jeziku, a naslov se uzima po prvim riječima teksta.

U suvremeno doba enciklike se sve više objavljuju i u prijevodu, tako da dopiru do šire javnosti

Papa Lav XIII. – Rerum novarum (1891.)

Između „Rerum novarum“ (1891.) i „Quadragesimo anno“ (1931.) prošlo je četrdeset godina, i to ne slučajno. Evo nekoliko ključnih razloga.

„Rerum novarum“ pape Lava XIII. bila je prva socijalna enciklika uopće. Njome je Crkva otvorila novo poglavlje – sustavan ulazak u pitanja rada, ekonomije i društvenih odnosa u modernome industrijskom društvu.

Taj dokument bio je toliko sveobuhvatan i nov da je u to vrijeme predstavljao dovoljno jasan orijentir za desetljeća koja su slijedila. Smatralo se da nije potrebno odmah

izdavati novu socijalnu encikliku jer je „Rerum novarum“ postavila temeljne principe.

Povijesni kontekst:

Kraj 19. stoljeća obilježen je industrijskom revolucijom, rastom gradova i pojavom radničke klase. Radnici su živjeli u teškim uvjetima, često bez osnovnih prava, dok su socijalističke ideje s jedne strane i liberalni kapitalizam s druge nudili rješenja koja su Crkva smatrala opasnim ili nepotpunim.

Ključne poruke:

Obrana prava radnika na pravednu plaću, dostojanstvo i udruživanje; kritika i neobuzdanog kapitalizma i socijalizma; isticanje važnosti obitelji kao temelja društva; Uloga države: štiti slabije i osiguravati pravedan poredak; potvrda prava na privatno vlasništvo, ali uz moralnu obvezu da ono bude u službi općega dobra.

Povijesne okolnosti nakon Rerum novarum (1891.–1931.)

Kraj 19. i početak 20. stoljeća obilježili su industrijski rast, uspon radničkog pokreta i socijalističkih ideologija.

Crkva je kroz biskupe, lokalne sinode i katoličke organizacije (npr. katoličke sindikate, društva i političke pokrete) primjenjivala učenja „Rerum novarum“ bez potrebe za novim univerzalnim dokumentom.

Između dviju enciklika dogodila su se dva velika događaja: Prvi svjetski rat (1914.–1918.) i Velika gospodarska kriza (1929.). Oni su pokazali da su se društvene prilike radikalno promijenile i da je potrebno novo papinsko očitovanje.

Namjerna obljetnica – 40 godina

Papa Pio XI. objavio je „Quadragesimo anno“ upravo 1931., na 40. obljetnicu „Rerum novarum“ (otuda i naslov: „Quadragesimo anno“ = „Četrdesete godine“).

Cilj je bio ne samo potvrditi i razviti učenja pape Lava XIII., nego i pokazati kontinuitet socijalnog nauka Crkve: kao što Crkva svako stoljeće obilježava dogmatske i liturgijske dokumente, tako se i socijalni nauk počeo oblikovati kroz „jubilarne“ enciklike.

Time je započela tradicija: svaka velika obljetnica „Rerum novarum“ (1931., 1961., 1991.) postajala je prigoda za novu socijalnu encikliku.

Nova društvena pitanja nakon 40 godina

Između 1891. i 1931. pojavili su se novi problemi: totalitarne ideologije, nova socijalna nejednakost, klasni sukobi, globalna financijska kriza.

Crkva je prepoznala da „Rerum novarum“, iako temeljna, ne može dati odgovore na sve izazove novog vremena. Zato je papa Pio XI. kroz „Quadragesimo anno“ proširio socijalni nauk, osobito kroz načelo supsidijarnosti i kritiku tadašnjih ideologija.

Zaključno, prošlo je 40 godina jer je „Rerum novarum“ bila toliko značajna da je oblikovala socijalni nauk Crkve za cijelu epohu. Tek s promjenom povijesnih okolnosti – Prvim svjetskim ratom, Velikom krizom i usponom totalitarnih ideologija – sazrelo je vrijeme da Papa ponovno progovori na univerzalnoj razini. Papa Pio XI. to je učinio na simboličnoj 40. obljetnici, uspostavljajući tradiciju „jubilarnih socijalnih enciklika“.

U ovom nastavku feljtona, dakle, donosimo pregled najvažnijih enciklika nakon pape Lava XIII., koje pokazuju kako je Crkva pratila izazove modernoga svijeta – od totalitarizama i Hladnog rata, preko globalizacije i ekoloških kriza, do današnje digitalne revolucije.



FOTO: Pinterest / papa Pio XI. – Načelo supsidijarnosti; kritika kapitalizma i komunizma; pravedna raspodjela bogatstva

Papa Pio XI. – Quadragesimo anno (1931.)

Dakle, objavljena četrdeset godina nakon „Rerum novarum“, enciklika pape Pija XI. „Quadragesimo anno“ stigla je u vrijeme Velike depresije i uspona totalitarnih režima u Europi.

Dokument donosi dvostruku kritiku: s jedne strane liberalnog kapitalizma koji prepušta radnika neograničenoj tržišnoj logici, a s druge kolektivističkog socijalizma koji guši slobodu i dostojanstvo osobe.

Posebna novost enciklike jest načelo tzv. supsidijarnosti, prema kojemu se društveni problemi trebaju rješavati na najnižoj mogućoj razini, uz sudjelovanje onih kojih se izravno tiču. Ovo načelo i danas ostaje ključni stup socijalnog nauka, a često se poziva i u političkim raspravama o ulozi države, međunarodnih institucija i lokalne samouprave.

Povijesni kontekst:

Velika gospodarska kriza i uspon totalitarnih ideologija (fašizma i komunizma).

Ključne poruke:

Razrađeno načelo supsidijarnosti – društveni problemi trebaju se rješavati na najnižoj mogućoj razini; kritika i komunizma i neobuzdanog kapitalizma – oba sustava dovode do izrabljivanja i negiranja ljudskoga dostojanstva; potreba za pravednijom raspodjelom bogatstva i uravnoteženim društvenim poretom; poziv na socijalnu pravednost utemeljenu na kršćanskoj etici i međusobnom poštovanju.

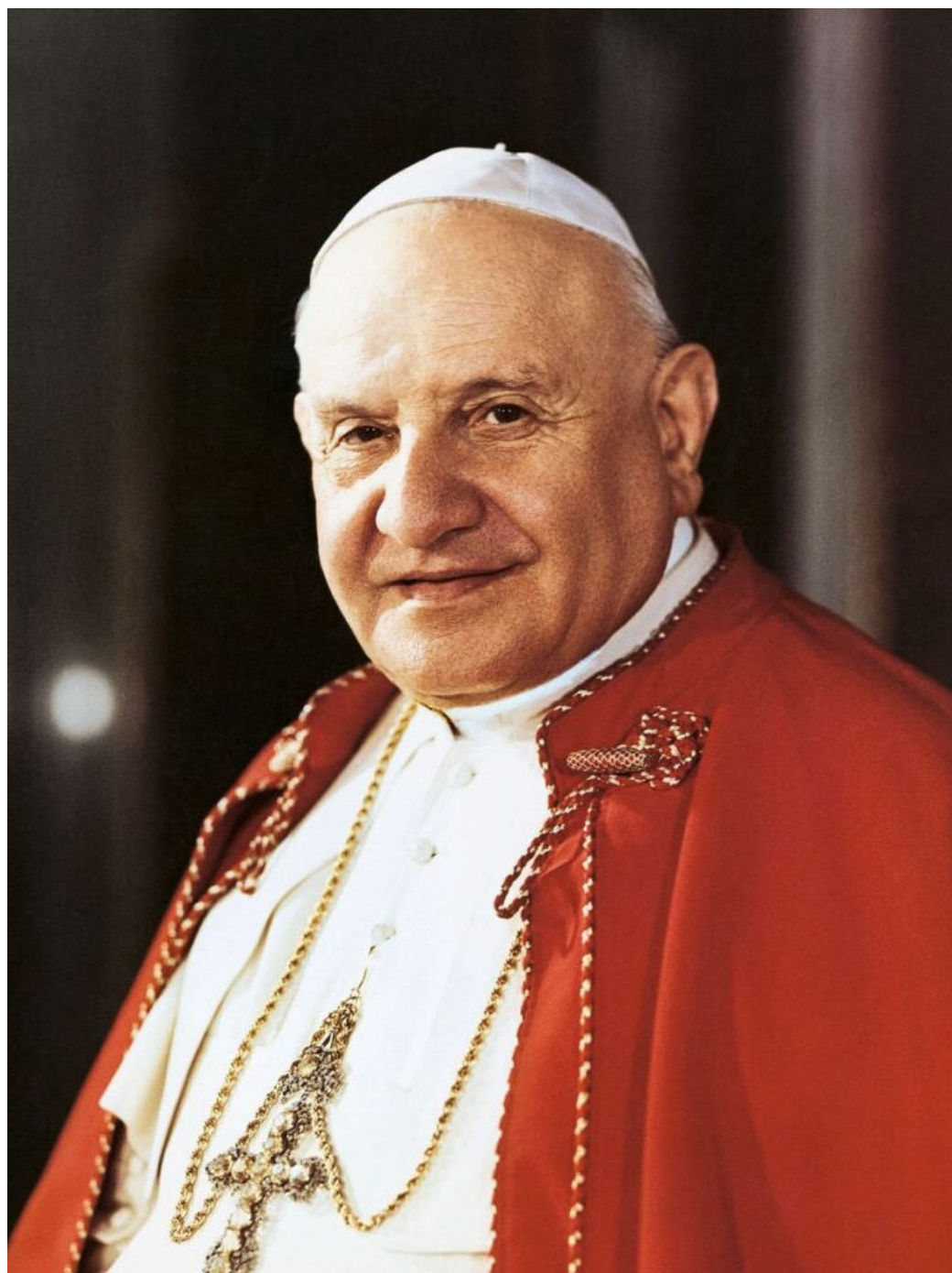


FOTO: Pinterest / papa Ivan XXIII. – Ljudska prava i mir; Crkva u dijalogu s modernim svijetom; međunarodna solidarnost

Papa Ivan XXIII. – Mater et Magistra (1961.) i Pacem in terris (1963.)

Papa Ivan XXIII., poznat kao „Dobri papa“, proslavio je 70. obljetnicu „Rerum novarum“ enciklikom „Mater et Magistra“. U njoj naglašava kako Crkva mora pratiti „znakove vremena“, osobito u području poljoprivrede, industrije i međunarodne trgovine.

Dokument jasno ističe da država ima odgovornost ne samo štititi vlasništvo, nego i osigurati socijalnu pravednost te razvoj društvenih institucija.

Dvije godine kasnije objavio je „Pacem in terris“, jedinstvenu po tome što se prvi put ne obraća samo katolicima, nego „svim ljudima dobre volje“. U vrijeme nuklearne prijetnje i Hladnoga rata, papa naglašava temeljna ljudska prava, mir i međunarodnu suradnju. Ova enciklika ostaje aktualna i danas, kao univerzalni poziv na dijalog i suradnju među narodima.

Povijesni kontekst:

Početak šezdesetih – razdoblje ekonomskog procvata, ali i rastućih globalnih nejednakosti i Hladnog rata.

Ključne poruke „Mater et Magistra“:

Potreba za socijalnom pravdom u svijetu obilježenom tehnološkim napretkom; država mora štititi slabije i pomagati obiteljima; međunarodna suradnja kao ključ rješavanja globalnih problema.

Ključne poruke „Pacem in terris“:

Enciklika upućena „svim ljudima dobre volje“; ljudska prava i dostojanstvo osobe stavljeni u središte socijalnog nauka; poziv na međunarodni poredak utemeljen na istini, pravdi, ljubavi i slobodi; oštro protivljenje prijetnji nuklearnim sukobom i naglasak na miru među narodima.

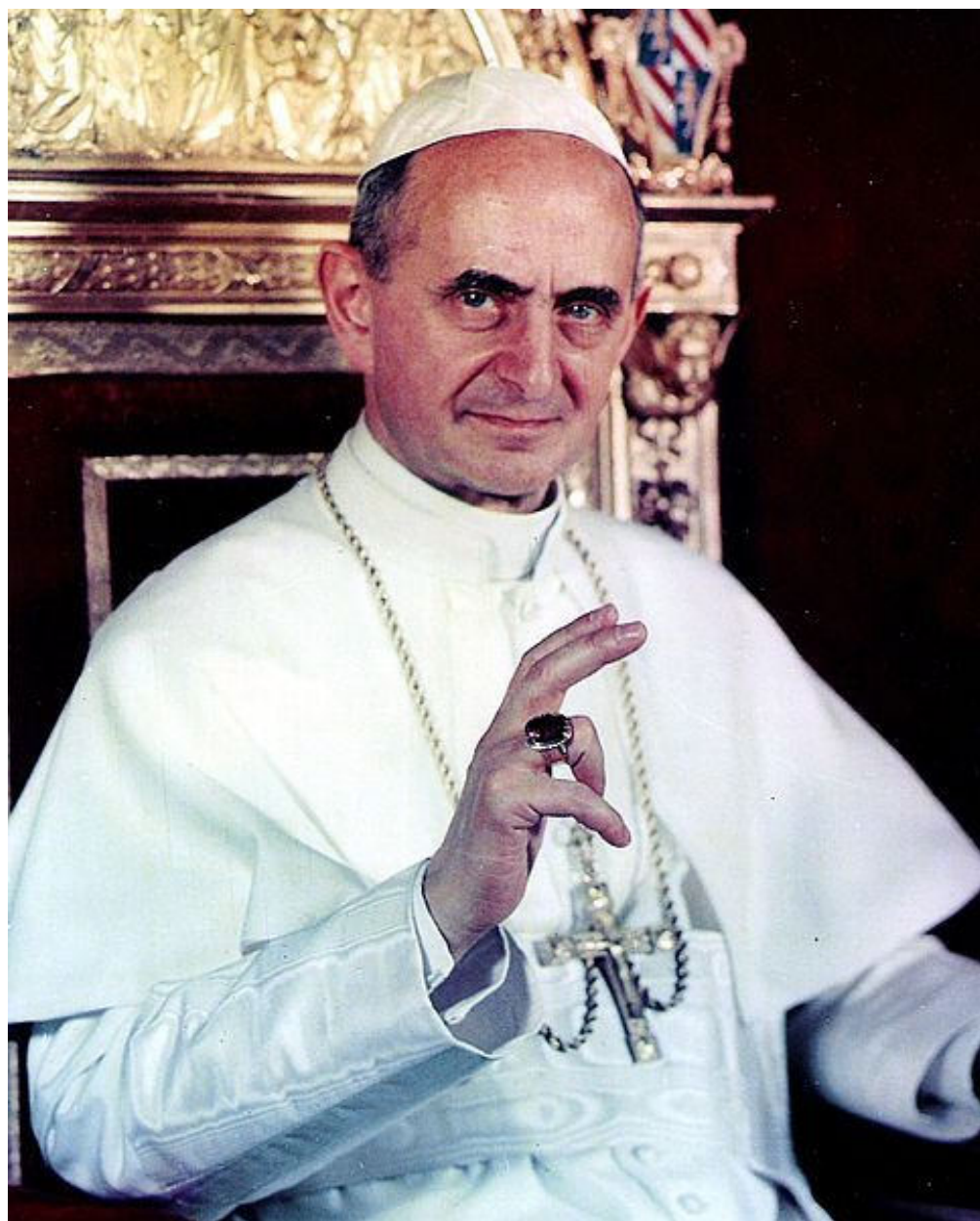


FOTO: Pinterest / papa Pavao VI. – “Razvoj je novo ime mira”; globalna solidarnost; borba protiv siromaštva i nejednakosti

Papa Pavao VI. – *Populorum progressio* (1967.)

Papa Pavao VI. u enciklici „*Populorum progressio*“ prvi put snažno otvara perspektivu globalnog razvoja. Tema „nerazvijenih naroda“ postaje središnja, a enciklika poziva bogate zemlje na solidarnost i odgovornost prema siromašnima. Pojavljuje se znamenita rečenica: „Razvoj je novo ime za mir.“

Ovaj dokument odjeknuo je u vremenu dekolonizacije i rastuće svijesti o globalnoj povezanosti. Crkva se jasno svrstava na stranu naroda koji traže pravedniji položaj u međunarodnim odnosima, a Papin poziv na solidarnost i pravedniju raspodjelu resursa zvuči jednako snažno i u današnje vrijeme globalnih nejednakosti.

Povijesni kontekst:

Proces dekolonizacije i rastuće nejednakosti između razvijenog „sjevera“ i siromašnog „juga“.

Ključne poruke: „Razvoj jest novo ime mira“ – bez pravednog razvoja nema trajnog mira; neprihvatljivost ekonomskih struktura koje perpetuiraju siromaštvo; poziv na pravedniju raspodjelu bogatstva i pomoć nerazvijenim narodima; naglašena univerzalna solidarnost i odgovornost razvijenih zemalja za siromašne.



FOTO: Pinterest / papa Ivan Pavao II. – Dostojanstvo rada; strukture grijeha i poziv na solidarnost; kritika ideologija i tržišta bez etike

Papa Ivan Pavao II. – *Laborem exercens* (1981.), *Sollicitudo rei socialis* (1987.), *Centesimus annus* (1991.)

Dugi pontifikat Ivana Pavla II. (16. listopada 1978. – 2. travnja 2005.) donio je tri velika dokumenta socijalnog nauka Crkve, u kojima papa razmatra dostojanstvo rada, globalnu solidarnost i ulogu demokracije i tržišta nakon sloma komunizma.

U „*Laborem exercens*“ papa ističe dostojanstvo ljudskog rada: rad nije samo ekonomska nužnost, nego način sudjelovanja čovjeka u Božjem stvaranju. Pitanje radnika postavlja se u središte kršćanskog shvaćanja društva.

Enciklika „Sollicitudo rei socialis“ tematizira globalnu solidarnost, osobito između razvijenog „sjevera“ i siromašnog „juga“. U njoj papa Ivan Pavao II. uvodi pojam „strukture grijeha“ (structurae peccati), označavajući društvene, gospodarske i političke sustave koji nepravdu ne samo dopuštaju, nego je i proizvode te održavaju.

Riječ je o situacijama u kojima je grijeh „ukorijenjen“ u institucijama, zakonima i praksama – primjerice u nepoštenoj trgovini, korupciji, diskriminaciji ili izrabljivanju radnika. Takve strukture otežavaju pojedincima da djeluju pravedno i potiču ponavljanje grijeha na širem društvenom planu.

Grijev tako nije samo osobni čin, nego može postati i „ugrađen“ u društvene sustave. Zato se, uz osobno obraćenje, traži i društveno obraćenje – promjena struktura koje stvaraju nejednakost i nepravdu. Izraz „strukture grijeha“ postao je jedan od ključnih pojmova socijalnog nauka Crkve jer označava grijeh koji je institucionaliziran.

„Centesimus annus“, napisana stotu obljetnicu „Rerum novarum“, promišlja svijet nakon pada komunizma. Papa nudi kritiku neograničenog kapitalizma te ističe da slobodno tržište mora biti u službi čovjeka, a ne obratno.

Ove enciklike pape Ivana Pavla II. i danas ostaju referentne točke u raspravama o ekonomiji, radu i globalnim nejednakostima. Inače, na čelu Katoličke Crkve bio je 26 godina i 5 mjeseci, što njegov pontifikat svrstava među najdulje u povijesti; duži je bio jedino pontifikat pape Pija IX.

Papa Ivan Pavao II. ubrzo je stekao ugled „Pape putnika“ jer je obišao više od 120 zemalja, donoseći poruku Evanđelja u najudaljenije krajeve svijeta. Njegova prisutnost na međunarodnoj sceni bila je snažna i utjecajna, osobito u procesu rušenja komunističkih režima u istočnoj Europi, gdje je upravo njegov glas bio ohrabrenje narodima u borbi za slobodu.

Povijesni kontekst:

Razdoblje Hladnog rata, rast industrije i globalnih tržišta, pad komunizma.

Ključne poruke „Laborem exercens“:

Rad je temelj ljudskoga dostojanstva i sudjelovanja u Božjem stvaranju; radnik je uvijek iznad kapitala – čovjek ima prednost pred stvarima; obrana prava radnika: na pravednu plaću, odmor, sindikalno udruživanje.

Ključne poruke „Sollicitudo rei socialis“:

Pojam „strukture grijeha“ koje stvaraju i održavaju globalne nejednakosti; poziv na međunarodnu solidarnost i zajedničko djelovanje protiv siromaštva; razvoj shvaćen kao cjeloviti napredak čovjeka, a ne samo ekonomski rast.

Ključne poruke „Centesimus annus“:

Analiza svijeta nakon pada komunizma, demokracija i slobodno tržište mogu biti pozitivne snage, ali samo ako imaju etički okvir, odbacivanje i totalitarizma i neetičnog kapitalizma; poziv na „civilizaciju ljubavi“ kao protutežu „kulturi smrti“.

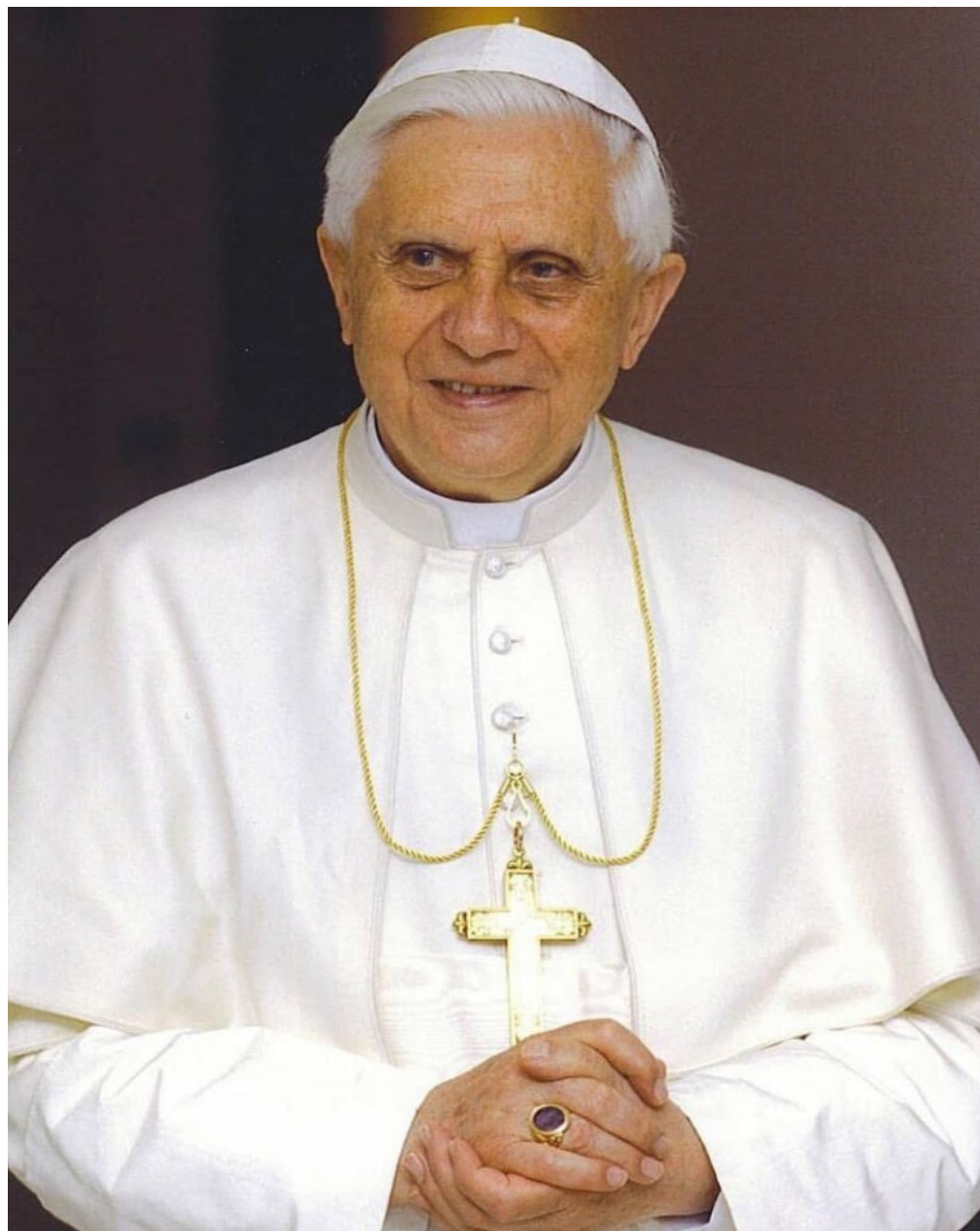


FOTO: Pinterest / papa Benedikt XVI. – Ljubav i istina u središtu društva; globalizacija s etikom; održiv razvoj i odgovornost

Papa Benedikt XVI. – Caritas in veritate (2009.)

Enciklika pape Benedikta XVI. „Caritas in veritate“ povezuje ljubav i istinu kao temelj socijalnog nauka. U vremenu globalne financijske krize naglašava da ekonomski razvoj bez etike vodi u nepravdu i krizu. Poziva na ugradnju moralnih načela u globalizirani svijet – od međunarodnih institucija do tržišta rada.

Posebno snažno Papa upozorava na zlouporabu tehnologije i ekonomije kada su lišene etičke odgovornosti. Njegova poruka ostaje relevantna u raspravama o umjetnoj inteligenciji i biotehnologiji, što će kasnije biti važno i u naglascima pape Lava XIV.

Povijesni kontekst:

Globalna financijska kriza, ubrzanje globalizacije i tehnološkog razvoja.

Ključne poruke:

Ljubav i istina moraju biti temelj društva i gospodarstva; globalizacija bez etike vodi u nepravdu i nesigurnost; potreba za odgovornim razvojem tehnologije i gospodarstva; povezanost ekonomske pravde, zaštite okoliša i ljudskog dostojanstva; kritika pohlepe i kratkovidne politike koja zanemaruje opće dobro.



FOTO: Pinterest / papa Franjo – Integralna ekologija i briga za zajednički dom; bratstvo i socijalno prijateljstvo

Papa Franjo – Laudato si' (2015.) i Fratelli tutti (2020.)

Papa Franjo socijalni nauk povezuje s pitanjem ekologije i globalnih izazova. Enciklika „Laudato si'“ donosi integralnu ekologiju – pogled na okoliš i društvo kao na međusobno povezane dimenzije. Poziv na brigu za „zajednički dom“ istodobno je i poziv na brigu za najsiromašnije, koji prvi snose posljedice ekoloških kriza.

U enciklici „Fratelli tutti“ papa Franjo govori o bratstvu i socijalnom prijateljstvu u svijetu obilježenom ratovima, populizmom i podjelama. Njegova vizija univerzalnog bratstva postaje odgovor na fragmentiranost i polarizaciju današnjega društva.

Povijesni kontekst:

Ekološka kriza, klimatske promjene, migracije, globalne nejednakosti i društvena fragmentacija.

Ključne poruke „Laudato si'“:

Zemlja je „naš zajednički dom“ i zahtijeva odgovornu brigu; ekološka kriza je i moralna i socijalna kriza; najveće žrtve ekološke devastacije su siromašni; koncept „integralne ekologije“ – povezanost brige za okoliš, društvo i čovjeka; poziv na promjenu životnog stila i mentaliteta potrošačkog društva.

Ključne poruke „Fratelli tutti“:

Bratstvo i socijalno prijateljstvo kao univerzalni put Crkve i čovječanstva; kritika populizma, nacionalizma i zatvorenosti prema drugima; odbacivanje kulture odbacivanja i individualizma; dijalog i solidarnost kao temelji mira i zajedništva; poziv na univerzalno bratstvo koje prelazi granice religija, nacija i kultura.

Papa Lav XIV. – Digitalna revolucija i globalna etika (2025. –)

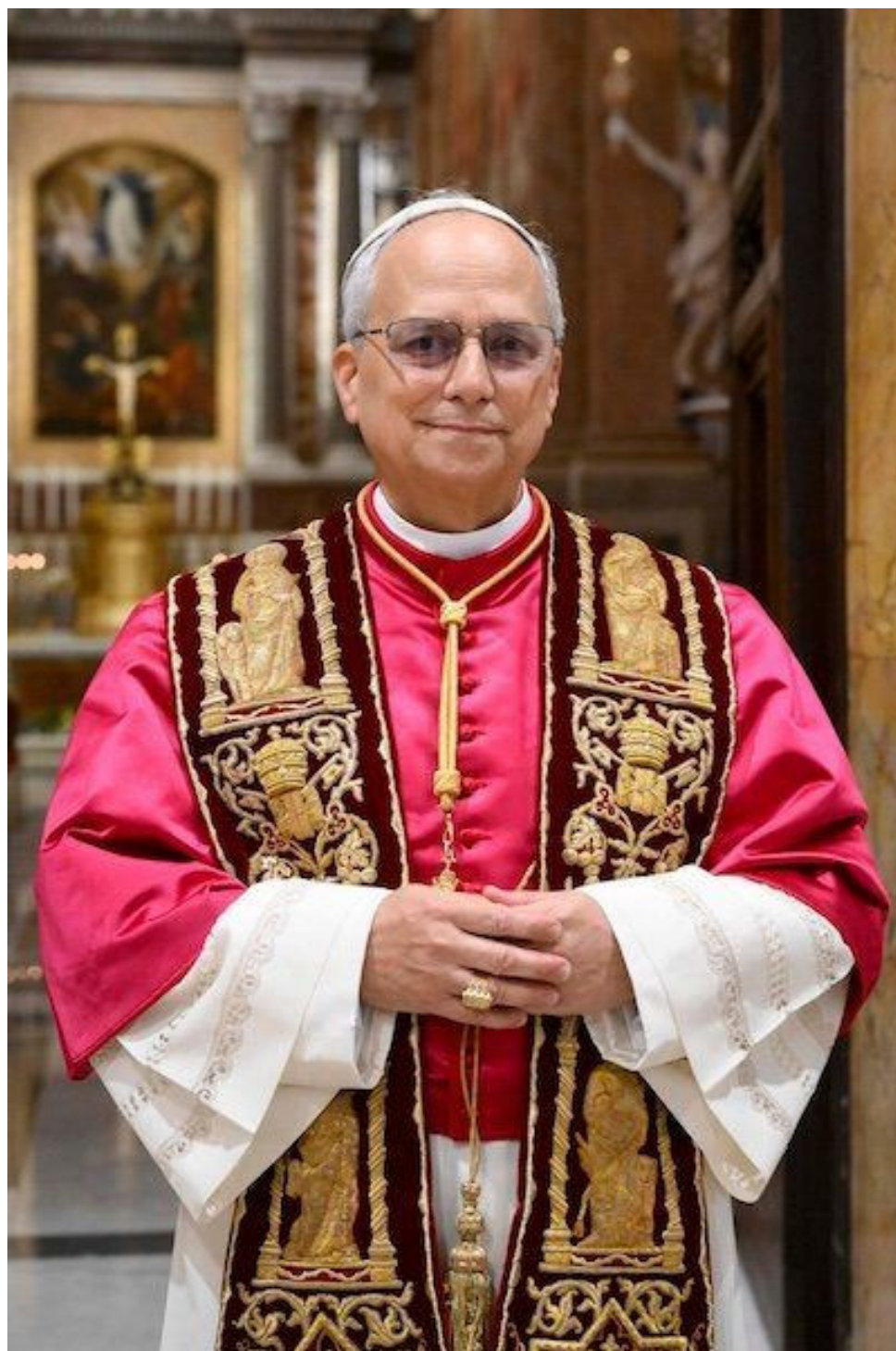


FOTO: Pinterest / papa Lav XIV. – Naglasak na digitalnu revoluciju, globalnu etiku i društvenu pravednost u digitalnom dobu

Aktualni papa, Lav XIV., tek je na početku svoga pontifikata, ali već jasno naglašava teme digitalne revolucije i globalne etike. U njegovim govorima prepoznaje se posebna briga za radnike u digitalnim industrijama, za one koji su isključeni iz novih ekonomskih modela te za odgovorno korištenje umjetne inteligencije.

Iako još nije objavio socijalnu encikliku, papa Lav XIV. već naznačuje da će jedno od ključnih pitanja njegova pontifikata biti: kako očuvati ljudsko dostojanstvo u digitalnom svijetu. Time nastavlja tradiciju papinskih poruka koje uvijek nastoje odgovoriti na najaktualnija pitanja svoga vremena.

Povijesni kontekst:

Razdoblje ubrzane digitalizacije, razvoja umjetne inteligencije i globalnih društvenih previranja.

Ključne poruke (do sada u porukama i govorima):

Dostojanstvo čovjeka u digitalnom društvu mora biti zajamčeno; potrebna je digitalna pravednost – tehnologija mora služiti svima, a ne samo privilegiranim; kritika „novih oblika rada“ bez sigurnosti i prava; poziv na globalnu etiku u digitaliziranom svijetu – zajednička moralna načela za budućnost čovječanstva; upozorenje na opasnosti manipulacije podacima i zloupotrebe umjetne inteligencije.

Zaključak

Socijalni nauk Crkve od Lava XIII. do Lava XIV. razvija se u kontinuitetu: od radničkog pitanja 19. stoljeća, preko mira i ljudskih prava u 20. stoljeću, do ekologije i digitalne etike u 21. stoljeću.

Papinske enciklike svjedoče o živoj i dinamičnoj tradiciji koja uvijek iznova traži odgovore na nova pitanja, ali ih gradi na nepromjenjivim temeljima: dostojanstvu čovjeka, pravednosti, solidarnosti i ljubavi.

Enciklike su stoga više od crkvenih dokumenata – one su moralni putokaz čovječanstvu u vremenima kriza i nesigurnosti, podsjetnik da se istinski napredak ne mjeri samo tehnologijom ili bogatstvom, nego ponajprije pravednošću, solidarnošću i brigom za zajednički dom cijeloga čovječanstva.



(Kraj nastavka 5/10)

Literatura:

- THE HOLY SEE (www.vatican.va)
- Vatican Media

Autor:

Ivan Matić Nević (ivan.matic1976@gmail.com)

Fotografije:

Vatican Media, www.vatican.va, Facebook, Instagram, X, Pinterest

Svi nastavci feljtona:

- 1/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(1/10\)](#)
- 2/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(2/10\)](#)
- 3/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(3/10\)](#)
- 4/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(4/10\)](#)
- 5/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(5/10\)](#)
- 6/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(6/10\)](#)
- 7/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(7/10\)](#)
- 8/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(8/10\)](#)
- 9/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(9/10\)](#)
- 10/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(10/10\)](#)

U sljedećem nastavku (6/10):

FELJTON Papinska vizija društvene pravde: Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. (6/10) – Intervju o socijalnom nauku Crkve s dr. sc. Brunom Petrušićem, teolog laikom

P.S.

Tekst je dio novinarskog projekta „Papinska vizija društvene pravde: Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV.“, objavljenog u sklopu Programa poticanja novinarske izvrsnosti u 2025. godini Agencije za elektroničke medije. Dpušteno je drugim medijima prenositi ovaj sadržaj uz navođenje izvora i autora.

